

MŰHELY

**„A KOZMOSZ ÉNEKE” ÉS A HERMANN-FÉLE
HŐTÁJÉKOZÓDÁSI ELMÉLET***Paneth Gábor***I.**

Bak Róbert körleírása alapján nincs kétségem: József Attila életének utolsó periódusában, klinikai ápolása idején valamilyen, nem feltétlenül skizofrén, inkább sok pszichogén elemet tartalmazó pszichotikus epizódon ment keresztül, paranoid vonásokkal. A diagnosztikai alapprobléma szempontjából ezt az epizódot nem is tartanám döntő fontosságúnak, az egész kérdést más oldalról közelítem meg. Bak felvetette a kamaszkori lappangó kezdet lehetőségét az akkori öngyilkossági kísérlet és fantáziák alapján. Ismervén és elfogadván azt a nézetet, miszerint egy vers kapcsán nem célszerű diagnózist felállítani, mégis szeretnék rámutatni: József Attila tizennyolc éves korában írt egy a mi szempontunkból meghökkenítő szonettkoszorút, melynek „A Kozmosz éneke” a címe. A mű 1923-ban, több hónapon keresztül igen nagy gonddal készült. Tizenöt négyszakaszos szonett, minden szonett utolsó sora megegyezik a következő szonett első sorával, majd a tizenötödik szonett tizennégy sora a megelőző tizennégy szonett kezdősorainak ismétlése. A mű Juhász Gyula tiszteletére készült, és sikert aratott. Szabolcsi Miklós méltatása szerint a mű technikai bravúr, verstani tökéletességét hosszasan elemzi.

II.

„A kozmosz éneke” tartalma:

1. Az első szonettből kitűnik, hogy a költő lelke egy kerengő bolygó friss humusza, mely virágzik mind-e, az űr szelétől maró fájdalom ellenére.

2. szonett: A bolygó telkét nehéz ekével szántja milliárd vad barna fájdalom, mégis az úton a szépség fáí virítanak. Alattuk a mindig éhes és véres szájú Amor ül, és gyilkos késeket fen.

3. Téli kép. A tél az illatokkal teli szépség-fákat még inkább feldíszíti, miközben két gonosz titán-gyerek hógolyóz, míg másutt izzadt robot van. A költő agya dübörgő gépváros.

4. A dübörgő gépvárosban a gondolathad rokkant derékkal görbed, de egyszer izzadt ölkben örület fogan és szétkujtorognak részeg-boldogan.

5–6. Örök tavaszba rohannak, éjjel van, meleg leányként cirógatja gyötört szívüket az álom. Súlyos meleg szag, napsugár. Örök az Asszony szerelme lidérces, szépsége hideg, pedig kigyúl a vére, ha estenden világbogárkák szárnya csókra rebben.

7. Mennydörgő vérű elefánt, turbékoló vadgalamb. Az ordítás a költő torkát elrepassze, ez lesz az Ember veszte, a Gyermek ködbe pusztul kóboran.

8–9. Lendülne szebb Nap felé, de Napja hideg, szeretetétől hevülne csak meg, amint kihűl, lehull az éjbe esve.

10. De aztán minden Napok Egy-Nappá égnek össze, hogy minden bolygót melegen fűrössze lobogó lánguk megújul, kiolvad szívünkéből a téli hó.

11. Meleg szép szóvá lágyulnak büszke kardvasok. Miért az Én? és végtelen fele, ha bolygók és világok mind kihűlnek.

12. Ha bolygók és világok mind kihűlnek, minden atom az Ósbe visszahull. Fakír és kéjenc ott egyé békül, tömeggyilkos meg Krisztus terstvérvülnek; illatdögbúz, nyögés s röhej fönn halk illatszimpfóniába gyűlnek.

12–14. „*Velem az is, ki csakis halni él, / Egyenlő*”; ám mivel ő választott (ti. kiválasztott – kiemelés tőlem: P. G.), komor bolygója legszebben ragyog.

III.

Szabolcsi a mű verstani méltatása után kifejti: Nehézkes, nem egyszer az érthetlenségig bonyolult, áttett, tekervényes, mondanivalója homályos. A fiatal költő valamifajta filozófiai-kozmológiai verssel kísérletezik. A bolygó lélek asszociálja a valódi bolygókat s a világegyetemet. Valami gyerekes, suta s illogikus filozófia még ez. (Szabolcsi Miklós: *Fiatallételek indulója. József Attila pályakezdése* Bp. 1963). „A szonettkoszorú mégsem igazán sikerült... nehézkes, nem egyszer az érthetlenségig bonyolult, homályos... az Én-istenítés is ott van, a költői örület motívuma...” (lásd Szabolcsi Miklós: *József Attila élete és pályája*. I. köt. Bp., Kossuth, 2005, 299–300. old.)

Emlékezve azonban a klasszikus német paranoia (korábban paraphrenia)-irodalomra (pl. Storch, Schilder, Kehrer stb.) és főleg a neuroleptikus éra előttről ismert betegekre a versciklus motívumai nem ismeretlenek. A költő lelke inflálódik, költői metaforákon túl kozmikus identifikációk jönnek létre, világvégeélmény (Weltuntergangserlebnis) következik be. Általános lehülés alakul ki („ha bolygók és világok mind kihűlnek”), az Én azonban új világot te-

remt („Miért az Én és végtelen fele”), felmelegedés, örök tavasz. Ezek a fázisok aztán ismétlődnek, itt-ott neologizma-szerű képződményekkel, nagyon szép, különleges nyelvezettel, melyek idegen hatásokat sem nélkülöznek teljesen: „Ady támasza-mankója révén tud kimondani valamit, ami mélyen nyugtalanította”. Az én-istenítés is ott van (Szabolcsi), ő kiválasztott, komor bolygója legszebben ragyog. Az én-infláció, isteni-megváltói identifikáció ebben az időben más verseiben is jelen van, lázadás az adott világrend ellen. „A Koszmosz éneké”-vel egy időben készül a „Lázadó Krisztus”, melynek Krisztussal azonosuló, de az Úristennel feleselő hangvétele miatt bíróság elé citálják és kis híján börtönbe zárják a költőt.

Az inflatív hevület aztán alábbhagy, de ilyen tendenciák az egész életműben fel-felbukkannak. Véges-végig megmarad a hővel, hideggel-meleggel kapcsolatos kifejezések tömege. Erre különben Kassai György is utal a „József Attila és a megkapaszkodás ösztöne” című írásában (in: Horváth Iván és Tverdota György [szerk.]: *„miért fáj ma is”* 1992, 147–162. old.).

IV.

Mint már hangsúlyoztam, fölöttébb kétes vállalkozás lenne versek tartalom-elemzése alapján pszichopatológiai folyamatokra, még inkább diagnózisokra vadászni. A verseken túl azonban fennmaradt a költő levelezése, amely tekinthető nem művészi megnyilvánulásnak. Az ifjú József Attilát erősen foglalkoztatják a kor egyes elméleti-fizikai természettudományos témái. Atyai barátjának, Galamb Ödönnek írott leveleiben kifejti ezek hatását gondolatvilágára. Einsteinre hivatkozik, és nem kétséges, hogy az ebben az időben nagyon népszerű entrópiaelméleteket is ismeri. („Ha bolygók és világok mind kihűlnek”). Galamb Ödönnek 1926 lelegelején írt levelében leírja „transznegativum”-elméletét, matematikai-geometriai képleteket konstruál. Galamb Ödön e szövegeket megmutatja Kun-Kati Mártonnak, matematikatanár-társának, aki a következőket válaszolja: (lásd *József Attila válogatott levelezése*. Bp. 1976, 416. old.) „Írók és költők művének fantáziája a dolgok lényegének oly mélységeire is rátapint néha, ahová a bizonyíthatóság határain belül maradó ész talán soha sem juthat el. Itt az az érdekes, hogy pozitív elektronokról beszél, ezekről akkor a tudomány nem tudott, csak 1932-ben fedezték fel.” A matematikus a továbbiakban rámutat a tárgyi precizitás hibáira, a számításokban fellelhető fogalmi zavarokra.

Míndezeket egybevetve egy rendkívül tehetséges ifjú még késői pubertásnak is tekinthető fantáziavilágáról van szó. Ennek egyes elemei ugyan nem ismeretlenek a kor pszichiátereire számára, és ilyen zsánerű szövegek jelen lehetnek pszichopatológiai képződményekben is, nincs okunk feltételezni, hogy a

költőnél ez időben valamilyen (szub)pszichotikus folyamat állott volna fent. Egyetlen gyanús körülménnyel azonban mégis számolni kell: ez a Hermann Imre által leírt hő- és szaglászós tájékozódási elmélet igen kifejezett jelenléte a szonettkoszoróban és általában az életműben.

V.

Ugyanebben az időben, tehát a húszas években (1925) dolgozik Hermann Imre egyik szellemes elgondolásán, a hőtájékozódási elméleten (*Das Ich und das Denken*. 1929, Leipzig–Wien–Zürich, Internationaler Psychoanalytischer Verlag). Nemcsak a szexualitásnak (Freud) vagy a valóságérezéknek (Ferenczi) vannak fejlődésbeli fokozatai, archaikus formái (illetve kóros körülmények között az ezekre való regresszió), hanem az érzékszervi tájékozódásnak is. Ennek korai formái a hő- és szaglászós érzékelést követő orientáció. A későbbiek során az Én fejlődése révén magasabb fejlettségű formák, mint a hallás, látás válnak dominánssá. Hermann szerint már Ferenczi úgy gondolta, hogy a szaglászós a gondolkodás biológiai előformája. Az állat szaglászós győződik meg a táplálék megbízhatóságáról, a gondolkodás pedig próbacselekvés kis energiával. A gondolkodás „szerve” és a szaglászós szerv egyaránt a valóságérezék szolgálatában áll. Itt a gondolkodás azon fajtájáról van szó, amely valami homályos eredetű dolognak „szimatolással” való leleplezését szolgálja. A szagot keltő inger eredete sokszor bizonytalan, a szaglászós a bizalmatlanság érzésével jár együtt, és a leleplezés a célja. Innen csak egy lépés a paranoid beállítottság. Minél patológiásabb és regresszívebb az egyén, annál inkább előtérbe lépnek ezek az érzékelési formák, szaglászós viselkedés, illúziók, sőt szaglászós hallucinációk formájában. A hőtájékozódást illetően: az újszülöttet hővesztés éri, ennek kompenzálására a szag és a meleg irányába tájékozódik. Ha túléli a lehűlés traumáját, de ehhez fixálódik, akkor a meleg keresése az egész élet folyamán jellemző vonása marad. Patológiás körülmények között az Én és a gondolkodás magán viseli a tájékozódás e regresszív formáját. Ezen az értendő, hogy a tárgyak tulajdonságai és a gondolkodás a hőterjedés modellje szerint alakulnak. A kontúrok elmosódnak, a testek, az emberi szervezet kitágul. Miként a hő mint egyetlen olyan elem, amely nem ismer határokat és mindenen áthatol, a gondolatok is kiáramlanak a fejből, mások tudják, mit gondol az illető, stb. Az Én és a személyiség szétfolyik. Hermann a gondolkodásnak ezt a formáját „átfolyós gondolkodásnak” nevezte el („Überfließen der Gedanken”), mely így a schizophrén élményvilág egyik alapelemévé válik. A hőorientáció mellett a szaglászós tájékozódás a másik regresszív érzékelési mód, mely a szimatoló, paranoid élményformák alapját képezheti.

Azt állítom, hogy József Attila „A Kozmosz éneke” című szonettkoszorúja a hő- és szaglászós tájékozódási elmélet apoteózisa.

Történetesen Bak Róbert, Hermann tanítványa folytatta e jelenségek megfigyelését klinikai pszichiátriai anyagon. Később közölte eseteit (Int. J. of Psycho-Anal. 1939. január, 64. old.). Egy skizofrén betegének panaszja, hogy ég a feje, gondolatai kipárolognak a fejéből, nehezen tudja ezeket egyben tartani. Egy paraphreniás betege 60 „nonillio” éves, isteni lény. Az emberek már nem élnek, megfagytak. Csak neki van része a napban, és így fel tudott támadni. Új naprendszereket tudott alkotni, és felolvasztani a régieket. Bak Róbert ezt a legkorábbi libidóorganizációt „epidermikus-thermikus libidó”-nak nevezte el.

Egy saját pszichotikus betegem kézfogás útján, a meleg érzékelése révén tudta meg mások gondolatait. A gondolatok, miként a meleg, kiegyenlítődnek, a hőterjedés modellje szerint közlekednek. Egy másik pszichotikus betegem szerint a levegőben több meleg van, mint gondoljuk. Egy dugattyút talált fel, mely kivonja a többlet meleget, és így egy perpetuum mobilét konstruál. Egy harmadik betegemet üldözői frizsiderrel hűtik, így állandó hőveszteséget idéznek elő. Ez a páciens a téveszmében, József Attila költői kreativitásában, Hermann Imre pszichoanalitikus elméletében mondja ki „a dolgok lényegének mélységeit”.

VI.

„Ha a bolygók és világok mind kihűlnek...” – erről mi más jutna az ember eszébe, mint a termodinamika második főtétele, az entrópia. Feltűnő, hogy ez a fizikai tétel mennyire hatott a tudomány világában általában és az emberek fantáziájában. A XIX. század második felében több fizikus fedezte fel, majd a fizika kereteit meghaladván a pszichofizika, a biológia, a pszichológia, a kozmológia, a költészet, sőt a filozófia területén is megjelent.

A XX. század húszas éveiben szinte divattá vált.

- 1920: Megjelenik Freud *Túl az örömelven* című műve, melyet kísérletek követnek a halálösztönnek az entrópia oldaláról való megközelítésére.
- 1923: Megjelenik Oswald Spengler *A Nyugat alkonya* című „kultúr-morfológiái” műve. Ebben az entrópiával kapcsolatban kifejti (I. kötet 661. old.): „A fizikai jelenségeket immár az exakt módszerek helyett csak a valószínűség szintjén lehet megragadni. A statisztikához való menekülés a rendezőerő kimerülését teszi nyilvánvalóvá...” Bár az entrópiatan kb. 70 évvel korábbi eredetű, a húszas évekre való felduzzadását valószínűleg az első világháború sokkjával lehet magyarázni – teszem hozzá.
- 1923: József Attila megírja nagy entrópiapoémáját, „A Kozmosz éneké”-t.

1925–29: Megjelenik Hermann Imre „Das Ich und das Denken” című műve, melyben a hő- és szaglászós tájékozódást mint az újszülött korai orientációját, illetve a skizofrén gondolkozás egyik jellegzetességét írja le. Hermann ez időben Fechnerrel és van't Hoffal, az entrópia kutatóival foglalkozik.

Bak Róbert klinikai-pszichiátriai anyagot közöl, melyben leírja az epidermikus-termikus libidóorganizációt.

Jeans és Eddington fizikusok széles körben népszerűsítik többek közt az entrópiátant.

VII.

Mindezek alapján a József Attila-patológiát így képzelem el. A költő nem volt elmebeteg, bár rendelkezett számos olyan személyiségelemmel mely a skizofrénia (paraphrenia) kialakulásához vezethet. Ha sikerült volna elmebeteggé válnia, úgy a lázadás eredményes lett volna, isteni identifikációra tett volna szert, és így nem kellett volna megölnie magát. Esete talán emlékeztetett volna Schreber bírósági tanácselnökére. Kiváló intellektusa révén vagy a lassan kialakuló aktív kezelések segítségével akár meg is gyógyulhatott volna, és megírhatta volna betegsége történetét.

De nem lett elmebeteggé, nem lett isten, csak isteni költő. Egész életében küzdött felszín alatti démonaival. Ez magyarázza karakterének disszonáns vonásait, majd a vég nélküli disputát betegsége természetéről. Végül a küzdelemben alulmaradt. Az utolsó vereség (tárgyvesztés) után az entrópia teljessé vált: „E föld befogad, mint a persely”.

MELLÉKLET

A KOZMOSZ ÉNEKE

Szonettkoszorú

A meglegszívű Költőnek,
a nagyszívű Embernek
JUHÁSZ GYULÁNAK
aki örök Atyám és Bátyám,
nagy szeretettel és ezzel az ajánlásfélével:

Lelked valami különös csoda:
Meleg szívárvány őszi éjszakában.
Ilyet még ember nem látott soha:
Élszomorodott megenyhülés.

S mint ifjú fiatal menyasszonyát
Nászán meleg s halk csókokkal fogadja,
Bus negyven évedet szívünkön át
Már az Öröklét öleli.

Ujjongva hozom örök Koszorúm
– Tizennyolc évem legszebb rózsra rajta –
És méltó: vedd: Én túl a vak borún,
Bátyám, Krisztusig emelkedem!

1

Külön világot alkotok magam.
Mert mint baktériumnak csepp is tenger,
Idegen, messzi bolygó minden ember,
Kinek csak álma, vágya, gondja van.

És, jaj, nem élhet senki gondtalan!
S az erős is forog, de mint a henger,
Mely úttestet simít s dübörög, de nem mer
Fölsírni sírva: Fáj az oldalam!

S mert ez örök-Rendünknek tábla-bronzza,
Egyét száz más kimért körökbe vonzza.
S csak néhány bús lakója sír e merszen.

Csak néhány gondolat örül bele,
Hogy mért virít, bár marja Ūr szele,
Kerengő bolygó friss humusza, lelkem.

2

Kerengő bolygó friss humusza lelkem,
Nehéz ekével szántja milliárd
Vad, barna fájdalom s hegyes vasát
Mélyen lenyomva gázol át a telken.

Gőzös, meleg barázdákon vetetten
Kincses kalászkok bólogatnak át
Az út felé, hol kényes, büszke fák,
A Szépség fái súgnak át a berken.

Alattuk Ámor ül, ki mindig éhes,
Sötét szeme s paraszti szája véres.
És éles sziklán gyilkos kéceket fen.

Egy tiszta-Érzés arra bandukol
S forró vér gőze száll ködökbe, hol
Szépség-fák állnak illatokkal telten.

3

Szépség-fák állnak illatokkal telten,
Lombjuk örök, tél sem vehette el,
Ágaikon énekel a pehely
S észbontó pompa nő a téli berken,

Hogy dús istenkéz ősi fenyesekben
Karácsonyokra nem diszitne fel
Igy minden ágat, hajlalon ha kel
Komoly nap is ragyogva fényesebben.

Ilyenkor két gonosz titán-gyerek
– Kedvvel piroslik tátva-nyitva szájuk –
Csinál a hóban élő, furcsa bábut

És hógolyóz míg messzi munka van,
Hol tört Robot izzadtan ténfereg,
Dübörgő gépváros zugó agyam.

4

Dübörgő gépváros zugó agyam:
Hangja, mit roppant barlang-viszhang adhat
Mély orgonára, és a gondolathad
Rokkant derékkal görbed untalan,

Mint korhadt fűz görnyed szomoruan
Deres partján zajló, jeges patakknak.
(A építők téglát téglára raknak,
Molnárok szijja suhogón suhan.)

S mind robotol, minnek? maguk se tudják,
De egyszer tán megunják ezt a munkát,
Izzadt ölükben örület fogan –

S – egyszerre mind! – kizűdulván a kába
Műhelybörtönből bős anarkiába
Szétkujtorognak részeg-boldogan.

5

Szétkujtorognak részeg-boldogan,
Elúzva a zsarnok királyt, a Gondot,
A gondolatok és az izes lombok
Alól örök tavaszba száll, rohan

Lelkük, mint ha a nap sugáriban
Fölbredő baba kacag s a boldog,
Ifjú anya fülébe szárnya-oldott
Öröm csattog. De addig munka van.

Csak halk éjfélutáni éjszakán,
Mint szunnyadó kedvest meleg leány,
Cirógatja gyöttürt szívük az álom.

S mint éjjel-nyíló áloé-virágon,
A kertben, úgy csókolnak elheverten
A holdas fények rajta, mint ha kertben.

6

A holdas fények rajta, mint ha kertben
Nyugodt rögökre bő eső ölel
Jó áldást és a föld lomhán lehel
Sulyos, meleg szagot, mely égbe terjeng,

Vagy napsugár ha bódult szembe lebben,
Hogy száz mámoren víg ünnepre kel:
Erőt vagy vak mámort úgy hintnek el
A holdas fények emberbolygó-lelken.

Igy-ugy: Örök a férfibolygó társa,
Örök az Asszony, örök a varázsa.
S szerelme sokszor lidércként ragyog

S szépsége, fénye, hideg és balog.
Pedig kigyúl a vére, ha estenden
Világbogárkák szárnya csókra rebben.

7

Világbogárkák szárnya csókra rebben;
Az elefánt nagy vére mennydörög;
A vadgalamb turbékol és sűrög;
Az Ember szebben csókol s véresebben.

A nagy, elomló asszony-test egyetlen
Vonagló vággyá őrjít, mint örök
Földéhes izzadt gazdát a rögök
Fekete zsírja, kapzsi révületben.

Az ordítás a torkom elrepassze:
Én – jaj – tudom, ez lesz az Ember veszte.
Egyszer hiába bűg illatozó est –

A Gyermekek ködbe pusztul kóboran.
Kit úgy ringat, mint Nilus egykor Mózeszt,
Sötét hitem, szent hömpölygő folyam.

8

Sötét hitem, szent hömpölygő folyam.
Mélyében földet, iszapot keverget,
De szűzre mos minden fekélyes lelket
Hídeg hulláma s mormol komolyan

És hangja mint bus apaszó, olyan:
– Gyertek fürödni hozzám, gyertek,
Ó gyertek hát fürödni, lelkek!
S kirúgott, éhes kutyaként rohan.

De nyáron új erőt dajkál a földnek,
Komor télen rajt jégtáblák törődnek
S kiönt, ha zúdul bánat görgetegje.

Mely fényét róla híven visszakapja,
Fölötte a magyarság bolygó napja.
S kereng a bolygó, mint fáradt agy este.

9

S kereng a bolygó, mint fáradt agy este
Örökké kínzó nagy kérdés körül
És mint a rab, ki börténen belül
Falat tapint örületen – hátha gyenge.

Ó mért nem lendülhet a végtelenbe
Különb, szebb Nap felé, amely hevül
S ölelő sugárt szálló-mederül
Melegen ont, megértően izenve.

Ó jaj nekünk, hogy így van immár mindig,
Szebb útra innen semmi el nem indít
S napunk hideg, mint rideg őszi este.

Tán fénye nem is volt soha meleg!
Szeretetemtül csak hevülne meg:
Amint kihűl, lehull az éjbe esve.

10

Amint kihűl, lehull az éjbe esve –
Ó szűkösen, de addig bírja ki
Napom, amíg még Isten is – aki,
Mint vőlegény menyasszonyára lesve,

Kiváncsian kandít kitért szívembe,
(Mert nem tudok gyöngyszót hullajtani
S bus nyáj-nyögést aklán tulhajtani) –
Hajnalt kacag, mert nagy-nagy szeretetre

Mindennapok Egy-Nappá égne össze,
Hogy minden bolygót melegen fűrössze
Betelt életben lángjuk, mely lobog

Ujulva. – Isten, szörnyű álmodó,
Kiolvad szívünkéből a téli hó,
Mint feledésbe hulló verssorok.

11

Mint feledésbe hulló verssorok,
Nagy bánatok is feledésbe hullnak,
Beteg ölébe megvacogó Multnak
S szépségük vissza is csak úgy ragyog,

Mint déli tájra messzi havasok.
Koldús-fekély nem búzlik testvér-úrnak,
Rohadt sebek szelíd búvá lágyulnak,
S meleg szép szövé büszke kardvasok.

Puha kenyérhez bő, meleg tejecskét:
Szerető szívhez lesz Világbékesség.
Az éhendöglődő szellem röpülhet

Új-izmú sasként Titok-csúcs fele:
Miért az Én? és végtelen fele,
Ha bolygók és világok mind kihülnek.

12

Ha bolygók és világok mind kihülnek,
Minden atóm az Ősbe visszahull,
Minden lélek az Ūrba szabadúl,
Fakír és kéjenc ott egyvé békülnek.

Tömeggyilkos meg Krisztus testvérülnek,
Mint illat s dögbűz a magasba, túl,
Nyögés s röhej, mely tébolyog vadúl,
Fönn halk illatszímfóniába gyülnek.

Minden világ a Mérhetetlen része,
Az Isten is a lelkek Egy-Egésze.
S szépségfáimra miért-varjak ülnek.

Minek? károgiák és én nem tudom.
S tovább kereng bolygóm a bús uton,
Igazságnak gyujtván hűs fényt, az Ūrnek.

13

Igazságnak gyujtván hűs fényt, az Ūrnek
(Mert az Igazság: Élet és az Ūt,
Az Ūr, a Mérhetetlen s fáj ha zűg
Hűs szele, mint ha komor felleg űl meg

Kezdő sárkányos jégvihart s kidülnek
Táltossa torkából nekivadúlt
Jeges lihegek s a meglapúlt
Vándor bőrén maróra keserülnek)

Az apró bolygó éppen annyit ér
Kicsiny körében, mint a Végtelen Fény,
Az Őslelek mérhetlen végtelenjén.

*Velem az is, ki csakis halni él,
Egyenlő; ám hogy választott vagyok,
Komor bolygóm a legszebben lobog.*

14

Komor bolygóm a legszebben lobog
Mert nem zugat fényt senki szabadabban
A süketség éjébe s éhes rabban
Sűltek szaga meg illatos borok

Se mankózzák úgy vágyát, mint robot
Után ha lángom rácsán át beharsan
Fásult szívébe, mint hol észak-sark van
Felbukkan bús, de tiszta napkorong...

A Béekesség-Noé szívembe jőjjön –
Nagy tisztulás-özön zug bennem és
Bár keserűségvulkán dűbörögjön,

Lávás szitokkal földve a vetést,
Nekem van szörnyű s lesz szép igazam.
Kűlön világot alkotok magam.

Mesterszonett

Külön világot alkotok magam.
Kerengő bolygó friss humusza lelkem,
Szépség-fák állnak illatokkal telten.
Dübörgő gépváros zugó agyam.

Szétkujtorognak részeg-boldogan
A holdas fények rajta, mint ha kertben
Világbogárkák szárnya csókra rebben.
Sötét hitem, szent hőmpölygő folyam.

S kereng a bolygó, mint fáradt agy este,
Amint kihül, lehull az éjbe esve,
Mint feledésbe hulló verssorok.

Ha bolygók és világok mind kihülnek,
Igazságnak gyujtván hús fényt, az Űrnek,
Komor bolygóm a legszebben lobog.